

Ask kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2015-06-26

jais
arkitekter

—

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Ask kyrka

Kågeröd-Röstånga församling, Rönnebergs kontrakt, Lunds stift
Ask socken, Svalöv Ask 35:1, Svalövs kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Svalövs kommun ligger öster om Landskrona i en natur präglad av stora topografiska variationer. I kommunens norra del ligger Söderåsen, från vilken terrängen sänker sig mot en mellanbygd och vidare till det skogslösa slättlandskapet i sydväst. Ask ligger mellan Kågeröd och Röstånga, i gränsen mellan skogsbygd i norr och mellanbygd i söder. Landskapet består av åkermark närmast bebyggelsen och däremellan lövskogsområden. Området kring Ask har varit bebott länge vilket flera lämningar från stenåldern i närheten visar. Första namnbelägg för Ask är från 1285. Enligt beskrivning från 1756 var de flesta kronobönder, dvs de arrenderade sin mark av staten. Åkerbruket var knappt men ängsmarken gav god avkastning, boskapsskötsel har varit basnäringen. I slutet av 1700-talet bestod byn av ett femtontal gårdar söder om kyrkan. På 1830-talet genomfördes laga skiftet vilket ledde till att gårdarna i kyrkbyn flyttades ut från bykärnan. Skiftet innebar också att landskapet omvandlades genom att ny mark började odlas från att tidigare varit ängs- och betesmark. Befolkningen ökade kraftigt under 1800-talet och minskade sedan under 1900-talet. I mitten av förra seklet hade byn speceriaffär, mejeri, smedja och skola. Byn idag ligger söder om kyrkan, längs väg 108 och dessutom finns gårdar spridda i jordbrukslandskapet.

Kyrkan ligger på en höjd och marken sluttar kraftigt mot söder. Kyrkogården omges av åkerfält mot norr och öster, mot söder finns en liten parkering, landsväg och utsikt över Ask by. I väster ligger två före detta skolbyggnader från 1800- och 1900-talet. Mellan dem ligger den f.d. skolgården, numera parkering, och ett ekonomihus. Kyrkan är belägen inom fornlämning Ask 21:1 som utgör Ask gamla bytomt enligt karta från 1762.

Kyrkobyggnaden

Ask nuvarande kyrka byggdes 1876-1877. 1800-talskyrkan föregicks av en romansk kyrka och eventuellt också av en stavkyrka i trä. Den medeltida kyrkan från 1100-1200-talet bestod av långhus, kor och absid och var byggd av gråsten med hörnkedjor

samt fönster och portalomfattningar i finhuggen sandsten. En fristående klockstapel byggdes senare nordöst om kyrkan.

Befolkningen ökade kraftigt under 1800-talet och kyrkan ansågs för liten och för mörk. Ask församling hade 1020 invånare 1871 och kyrkan hade bara 250 sittplatser plus läktarplatser. Men det största problemet i Ask var att klockstapeln av trä var i dåligt skick och inte kunde användas. Församlingen ställdes inför alternativ att bygga till kyrkan med ett stentorn och bygga till för mer bänkplatser eller riva gamla kyrkan och bygga helt nytt. Domkapitlet grep in och förordade att en ny kyrka skulle byggas.

Ritningar till den nya kyrkan gjordes först av den lokale byggmästaren P. Lundgren. Ritningarna godkändes inte av överintendenten och bearbetades därför av Ernst Jakobsson på ämbetet. 1876 revs den medeltida kyrkan och den nya kyrkan började byggas och var klar året efter. Den nya kyrkan rymde 500 personer.

Taket var täckt med ekspån på långhus och kor samt skiffer på tornet med plåt på spiran. Kyrkan fick snart efter nybyggnaden byggnadstekniska problem. Både golv och tak var i dåligt skick vilket förvärrades därför att det inte åtgärdades. Entreprenören svarade inte på brev. Golvet hade angripits av svamp och 1888 göts cementgolv. 1894 lades nytt tak.

1919 gjordes ett nytt golv med marmorerad cementering. 1925 lades tegeltak. En renovering och ommålning av interiören gjordes 1927 under ledning av domkyrkoarkitekt Theodor Wåhlin omfattande bl. a att bänkarna målades mörkt ekådrade och väggarna målades med kvaderindelning.

Kyrkan har ett flertal gånger under årens lopp putslagats och kalkats in och utvändigt.

1952 gjordes en inre renovering under ledning av dåvarande domkyrkoarkitekt Eiler Græbe. Renoveringen omfattade bl. a nytt golv under bänkarna, mycket av inredningen avlutades och målades om, väggar och tak kalkades, golv av kalksten lades i vapenhuset.

1964 sattes innanfönster in efter ritningar av Torsten Leon-Nilsson och vinden isolerades. Grönt glas sattes in i korfönstren.

Mellan 1970-74 renoverades kyrkan in och utvändigt efter handlingar av Torsten Leon-Nilsson. Bland annat togs takputsen i långhuset ner och ersattes av plywood med lister över skarvarna och målades. Kyrkan målades exteriört med silikatfärg. Tornspiran fick nytt yttertak av koppar. 1984-85 genomfördes putsrenovering. 1988 inreddes väntrum, förråd och toalett under orgelläktaren efter ritningar av Torsten Leon-Nilsson. Tre bänkrader plockades bort. Vid utvändiga schaktarbeten gjordes en arkeologisk undersökning där man hittade ett stolphål vilket kan tyda på att det funnits en äldre träkyrka före medeltidskyrkan.

Exteriör

Kyrkobyggnadens utbredning är oförändrad sedan uppförandet och består av ett kvadratisk västtorn, ett enskeppigt långhus, lägre och smalare kor och en tresidig absid.

Murarna är spritputsade medan dörr-, fönsteromfattningar och dekorationer är slätputsade. Kyrkans grund är av gråsten med inslag av tegel. Socklarna är av oputsade röda och svarta granitblock med inslag av återanvänd kvadersten från den romanska kyrkan. Sockeln har i överkant en cementerad gråfärgad list. Murarna är av kluven gråsten och även här med inslag av kvaderhuggen sandsten från gamla kyrkan. Lister och fönsteromfattningar är murade av tegel.

Fasaderna har ett enhetligt utseende i rundbågestil där rundbågar kommer igen i alla öppningar och i en fris vid taket runt hela kyrkan. Ovan rundbågefrisen av putsat tegel finns en profilerad gesims. På långhusets alla hörn finns slätputsade lisener.

Fönsteröppningarna är rundbågiga i nischer med ett eller två tegelsprång. Varje fönster i långhuset består av två öppningar delade av en kolonnett och med en mindre rund öppning ovanför. Järnbågarna har ett rutnät av diagonalställda spröjsar. Fönstren är försedda med innanfönster av stål indelade i fyra rutor. Solbänkarna är av målad plåt.

I kor och torn är fönstren inte dubbla utan enkla rundbågiga. I koret är glaset grönfärgat. Tornet har en ljudöppning med träluckor i varje väderstreck och dessutom två rundfönster. Ljudöppningarna är uppbyggda som långhusfönstren med två rundbågade öppningar i rundbågig nisch. Ovanför är en rund blinding istället för fönster. Öppningarna har ”ögonbryn”, dvs rundbågade lister på konsoler, som inte finns på övriga fönsteröppningar.

Tre ingångar finns till kyrkan, väst-, syd- och östportal. Huvudingången är i väster men sydportalen är den mest utsmyckade. Samtliga dörrar är klädda med brunlaserad ekpanel. Västportalen är uppbyggd som en liten tempelgavel med pilastrar vid sidorna och en trekantsgavel i mitten. Pilastrar och gavelnock har uppstickande tinnar. Den rakslutna dörren har ett rundbågat överljusfönster. Dörr och fönster omges av små kolonetter i nischen. Över västportalen finns en stentavla med byggnadsåret 1877. Sydportalen är uppbyggd på samma sätt som västportalen men mer rikt dekorerad. Över dörren sitter ett rosettfönster. Den östra rakslutna dörren med ett rundbågigt fönster ovanför sitter i en rundbågig nisch med två språng. Alla tre ingångarna har trappor med steg av granit som leder till dörrarna.

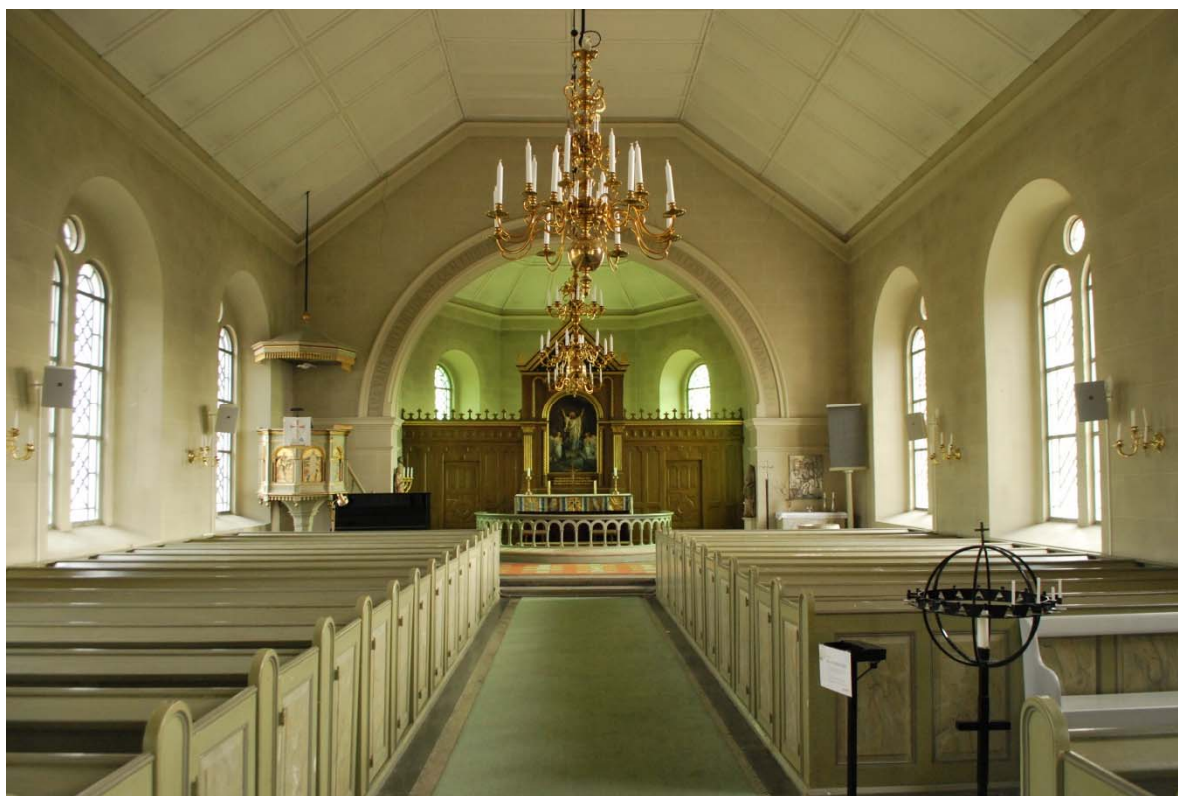
Torntaket är nederst ett firsidigt tälttak som övergår i en sexsidig tornspira klädd med kopparplåt. Långhus och kor har sadeltak och absiden ett tresidigt tälttak. Både

långhus och kor är täckt med enkupigt rött taktegel. Avvattningen är delvis av koppar och delvis av brun plåt.

Interiör

Vapenhuset i tornets bottenvåning har golv av kalkstensplattor lagda i fallande längder. Tak och väggar är vitmålade. Fönstren har innerfönster med bågar av varmförzinkade stål med fyra rutor.

Från vapenhuset nås kyrkorummet genom en raktäckt pardörr med kvadratiska speglar. Längst ner i långhuset finns orgelläktaren, som bärs upp av sex träpelare med kapital. Trätrappor på båda sidor om mittgången leder upp till orgelläktaren vars golv är täckt med plastmatta. Läktarbarriären är tät och utformad med marmorerade speglar omgivna av profilerade listverk i ovan- och nederkant.

Långhuset mot altaret i öster.

Läktaren är underbyggd på ömse sidor om mittgången med samlingsrum mot söder, kapprum, förråd och toalett mot norr. Inbyggnaden har väggar med gulmarmorerade speglar med grå plana lister i övre delen och en mörkare marmorering med gröna lister i nedre delen. Samlingsrummet och kapprummet har brädgolv och ytterväggar lika långhusets och innerväggar vävspända och målade.

Långhusets golv består av gjuten cement i terrazzoteknik i svart och vitt med en

schackrutig bård och ett svart fält längs kanterna mot bänkarna. I mittgången ligger en grön matta. Bänkarna på ömse sidor om mittgången står på ett brädgolv. Långhusets, korets och sakristians väggar är putsade och målade beige med en horisontell ådring och indelade i målade kvadrar med vita linjer. Längs bänkkvarteren finns en gråmålad bröstning.

Taket är brutet, tredelat, med vitmålade skivor indelade i fält med rundade lister.

Koret avskiljs från långhuset med en rundbågad triumfbåge, med inskription, stående på imposter. Golvet i koret, som ligger två trappsteg högre, har samma cementmosaik som i långhuset. Predikstolen står på norrsidan och dopfunten på södersidan i koret. Innanför altarringen ligger brädgolv täckt med textilmatta. Fönstren i koret har gröntonat antikglas.

Ett korskrank med två dörrar avdelar sakristian från koret. Skranket, målat i mörk träimitation, har profilerade speglar och i ovkant en fris med fyrpass inskrivna i en cirkel. Överst finns ett krön av en utsågad uppochnedvänd rundbåge med spetsar av liljor och trepasskors. Sakristian har golv av omålade brädor, tak och väggar är lika långhus och kor. En dörr leder ut till kyrkogården.

Långhuset mot orgelläktaren i väster.

Dopfunten.

Tornets övre våningar nås via en gråmålad trätrappa i vapenhuset, som har ett öppet räcke med profilerade spjälor. Tornets andra och tredje våning samt klockvåningen har brädgolv och putsade, målade väggar. Tredje våningen används för förvaring, bl. a finns här originalschablonerna till kyrkans yttre listverk. Klockvåningen med klockstolen är öppen upp mot tornets taklag. Vinden ovan långhuset nås från tredje våningen genom en lucka i väggen. Långhusets- och korets taklag är utfört med dubbla sparrar, hanband, lejd, tassar och stödben.

Inredning och inventarier

Altaret är från 1877 av trä, målad i mörk träimitation, med speglar på sidorna.

Altaruppsatsen från 1877 av trä, målad i mörk träimitation, är sammanbyggd med altarskranket. Altaruppsatsen har ett bakstycke som en tempelgavel.

I mitten finns en *altartavla* av Jesu uppståndelse, målad av Mattis Taube 1905. Jesus har vid sina sidor knäböjande änglar. Bilden är omgiven av en förgylld rundbåge och spiralvridna kolonner. En rikt dekorerad trekantsgavel kröner uppsatsen. Mattis Taube var skådespelare, konstnär och kusin till Evert Taube.

Altarringen är från 1877 av gråmålat trä. Barriären består av kolonetter som bär en rundbågig arkad med en överliggare i trä. Knäfallet är klätt med tyg.

Dopfunten av sandsten är medeltida men renoverad och förvanskad på 1870-talet. Cuppan är nedåt rundad, i ovankant finns en repstav och en vulst nedtill. Foten, som är sekundär, är firsidig, nästan pyramidformad med inhuggen dekor.

Predikstolen är från 1877 med målningar från 1951. Målningarna är gjorda av Kaj Siesjö efter förlagor av Pär Siegård. Korgens fem sidor har rundbågiga arkadöppningar med målade pannåer. Arkaden är uppbyggd av spiralvridna kolonetter och en förgylld rundbåge. Sidorna delas av pilastrar med svarvade knoppar nederst. I korgens överkant finns flerfärgade lister och i nederkant finns en list med utsågade klöverblad. Den gråmålade predikstolen står på en åttkantig pelare. En gråmålad baldakin i trä hänger över predikstolen. Baldakinen har en list av fransar i utskuret förgyllt trä. En duva hänger under ljudtaket.

Bänkinredningen är från 1877. Bänkarna målades om 1951. Bänkarna är slutna med sidostycken med rundad överdel. Dörrarna är gröna med marmorerade speglar. Bänkarna har gröna bakstycken med profilerade gråmålade speglar.

Orgeln, byggd 1877 av orgelbyggare Lundahl, Malmö. 1952 skickades orgeln till Fredriksborgs orgelbyggeri, Danmark för total ombyggnad och orgeln bör räknas som nybyggd vid denna tid. Instrumentet står bakom den ursprungliga orgelfasaden från 1877, indelad i tre gråmålade fält med förgyllda detaljer och synliga pipor. Fälten delas av pelare krönte med miniatyrorn. Mittpartiet kröns av en trekantsgavel med blinderingar.

Orgeln kompletteras av ett piano som står vid predikstolen.

Klocka av malm som är gjuten 1751. Den är dekorerad med akantusfriser, inskriptioner och människofigurer.

Klocka av malm som är gjuten 1961 av M E Ohlsson klockgjuteri, Ystad. Klockan har inskriptioner.

Altartavlan och korskrank.

Predikstolen med bilder av Kaj Siesjö.

Övrigt

Krucifix av trä från 1500-talet, utförd i romansk stil. Korsarmarna avslutas med fyrpass. Kristus är naivt utförd med ländkläde och törnekrona och parallella fötter.

Träskulpturer av fyra evangelister från 1500-1600-tal. Eventuellt har de bemålade skulpturerna suttit på en äldre predikstol. Skulpturerna hänger nu på långhusväggen.

Kyrkogården

Den medeltida kyrkogården var liten och motsvaras av den högst belägna delen i väster. Medeltida kyrkogårdar brukade vara ängsmark. Kyrkogården har utvidgats 1870 och när den nya kyrkan byggdes 1877 omgestaltade man kyrkogården med strikt kvartersindelning och grusade gravplatser enligt tidens ideal. En ny utvidgad del mot öster anlades 1932. Ny entré och trappa, parkering och bårhus anlades söder om kyrkan 1951. En minneslund anlades 2003 på östra delen och senare en asklund på norra sidan. Den norra sidan av kyrkogården användes förr som allmänning eller fattigkvarter för mindre bemedlade människor och fanns kvar till 1953. Gravarna utmärktes bara genom ett enkelt träkors eller en kulle. På gravkartan från 1880 fanns inga namn och gravplatser inritade på norra sidan medan södra och västra sidans gravplatser fanns namngivna.

Kyrkan och kyrkogården ligger på en liten höjd och marken sluttar kraftigt mot söder. Kyrkogården omgärdas av stora lindar och klippta häckar. Mot väster, söder och öster även av en mur, mot söder är muren en hög stödmur.

Från metallgrinden i väster går en gång som är belagd med betongplattor med frilagd ballast, alla övriga gångar är av singel. Ytterligare en metallgrind finns vid södra sidan från parkering och bårhus.

Södra delen av kyrkogården som ansetts som den finare delen har ett flertal höga äldre stenar. Ovanligt många är omgärdade av stenomfattningar. Andra gravplatser omgärdas av buxbom eller järnstaket, men flera står numera direkt i gräs. På sydvästra sidan finns äldre liggande gravstenar från 1700-talet.

Kyrkogården i söder med stenomgärdade gravar.

Gravsten med drakslinga.

Kyrkogården i sydväst.

Kyrkogårdens norra sida.

I den nordöstra delen finns en minneslund med en gräsmatta och en mandelformad plantering med en vattenspegel. På en sten finns möjlighet att sätta små plattor med namnen. På norrsidan är nyligen anlagt en asklund bestående av cirklar med plantering med små gravstenar. Norrsidan, den gamla "allmänningen" är för övrigt gräsmatta med silveroxel och enstaka gravplatser. Den utvidgade östra delen avskiljs av klippta och rumsbildande bokhäckar. Här ligger flera gravplatser direkt i gräs utan avgränsning. En urnlund med gravstenar i rad längs rygghäck av bok finns även i östra delen.

Den absolut vanligaste yrkestiteln på stenarna är lantbrukare, men även titlar som

kreaturshandlare, omnibusägare, vägarbetare finns representerade. I nordvästra hörnet står en stor sten med drakslingor rest till en folkhögskolelärare.

Byggnader på kyrkogården

En liten redskapsbod med träpanel och rött tegeltak står intill häcken i norra delen. Ett bårhus byggdes 1951 ritat av N A Blanck. Huset med fasad av huggen granit, ligger söder om kyrkogården utanför kyrkogårdsmuren och används idag som förråd. Ett ekonomihus som innehåller redskapsbod och personalutrymme ligger vid parkeringsplatsen väster om kyrkan. Huset är byggt i mörkt tegel och flackt sadeltak med papp.

Kulturhistorisk karaktärisering för Ask kyrkoanläggning

Kyrkan ligger på en höjd omgiven av jordbruksmark och med utsikt över byn mot söder. Kyrkogården omges av stora lindar, häckar och på tre sidor murar.

Kyrkogården visar den tidigare sociala skiktningen i samhället. På södra sidan som ansetts finare finns stora gravstenar till rikare människor. En del gravplatser är omgärdade av stenramar, buxbom eller järnstaket. På norra sidan där det funnits en allmänning är det mestadels gräsbesätt och en nyanlagd askgravplats. På utvidgade östra delen finns bland annat minneslund och rumsskapande bokhäckar runt gravkvarteren.

Med sin höga spira är kyrkan ett markant landmärke i landskapet och en symbol för byn. Ask kyrka är byggd 1877 på platsen för en romansk föregångare och delvis med material från den medeltida kyrkan. Eventuellt har den romanska kyrkan föregåtts av en träkyrka. Platsen har således en mycket lång kontinuitet.

Den nuvarande kyrkan har långhus, lägre och smalare kor med en tresidig absid i öster och ett kvadratisk torn med spira i väster. Rundbågen är det karaktäristiska både i fönster och dekorationer i friser. Väst- och sydportalen är kraftfullt markerade med prydnadsgavlar med tinnar. Kyrkan har tidstypiska fönster i gjutjärn som senare kompletterats med innerfönster. Kyrkans exteriör är i stort oförändrad liksom de flesta kyrkor från denna tid förutom byte av takmaterial. Kyrkan är en av flera i nyromansk stil från denna tid i Skåne.

Kyrkan är representativ för det sena 1800-talet när befolkningsökningen krävde större kyrkor och en mängd nya kyrkor byggdes i Skåne vid denna tid. Kyrkan är ritad av en byggmästare och bearbetats av Överintendentsämbetet. Utformningen med lisener, rundbågsfriser och tornets form är gemensamt med t ex Södervidinge. De utsmyckade portalerna är lika de i Svalöv kyrka. Tornspiror som den i Ask var typiskt för tiden och

blev vanligare när åskledare kunde installeras och förbudet mot höga spiror försvann.

Interiört är kyrkorummet stort, ljust och luftigt. Typiskt för 1870-talet är det breda kyrkorummet med tredings innertak och den markanta triumfbågen och altaruppsatsen, vars utformning stilmässigt är besläktad med entréportalerna.

Triumfbågen med text har likheter med en liknande i Södervidinge kyrka.

Inredningen med altaruppsats, altarring, predikstol och bänkar är bevarad sedan kyrkan byggdes. Inredningen har delvis målats om från en mörkare ekådrad till en ljusare grå-grönmarmorerad färgsättning. Det förstärker det ljusa intrycket och ger kyrkorummet en nyklassicistisk prägel. Väggarna är målade med kvaderindelning, typiskt för tiden.

På 1980-talet har bänkar tagits bort under läktaren och samlingsrum och förråd inretts, vilket var vanligt förekommande i kyrkor under 1970-1980-tal. Väggarna som omsluter biutrymmen i Ask är utformade med omsorg så att de väl smälter in i den övriga inredningen.

Från den äldre kyrkan finns rester av träskulpturer som tillhört en predikstol och ett triumfkrucifix från 1500-talet. Den medeltida dopfunten är förvanskad med nytillverkad fot.

Rekommendationer

- Kyrkogårdens inramning med lindar, murar och häckar är betydelsefull och bör värnas. För kyrkogården gäller att de planerade strukturerna med grusgravar, buxbomsinramningar, stenomfattningar, järnstaket och rygghäckar bör bevaras.
- Kyrkan bör vårdas och lagas med traditionella metoder och tekniker.
- Interiört har kyrkan en ljus karaktär, där gjutjärnsfönstren och den bevarade inredningen med altaruppsatsen med skrank, predikstol och bänkar bidrar till upplevelsevärdet.
- Bland inventarierna bör höga varsamhetskrav gälla krucifix och träskulpturerna från 1500-1600-tal som är en länk till den tidigare kyrkan.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Den gamla kyrkan, registrerad fornlämning Ask 22:1, och den nya kyrkan ligger inom fornlämning Ask 21:1 som utgör Ask gamla bytomt enligt karta från 1762. Fornlämningarna skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, (utkast) opublicerad 2012

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Söderåsbygden från ovan, Bertil Hagberg, 2011, Ängelholm

Underhållsplan för Asks kyrka 2007-11-22, Wikerstål Arkitekter, Helsingborg

Ask kyrkogård Rapport 2006:5, Regionmuseet Kristianstad

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, Riksantikvarieämbetet Fornsök, hämtad 2015-03-24

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>, Lantmäteriet, hämtad 2015-03-24

<http://www.hembygd.se/onsjo-harad/onjo-harad/ask-socken/> hämtad 2015-03-24

http://sloff.se/sites/default/files/Ask%201750-1820_web.pdf hämtad 2015-03-24

Intervju med representanter från Kågeröd-Röstånga församling, möte 2015-04-13

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karakteristik och bedömning av Ask kyrka, Rönnebergs kontrakt, har upprättats av:

Kristina Simonsson (rapportförfattare, foto och inventering), Arkitekt SAR/MSA

Karl Johan Kember (granskning), Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvården

J AIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2015-03-23

Färdigställd rapport: 2015-06-26